

ГОРСКИ ПЪТНИК

Г. С. РАКОВСКИ

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Георги Раковски, *автор*

© Теодор Борисов, *редактор*

© Станимира Вѝтева, *отговорен редактор*

© Александра Младенова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2021 г.

ISBN: 978-619-7496-75-8

**ГОРСКИ
ПЪТНИК**

Г. С. РАКОВСКИ

София
2021

Съдържание

„Горски пътник“ и литературното наследство на Георги Раковски	7
Предговор българскому народу	13
Чяст първа	16
Замечания първия чясти Горскаго пътника	143
Бележки към замечанията	217

„Горски пътник“ и литературното наследство на Георги Раковски

Името на Георги Раковски се нарежда сред тези на най-заслужилите българи от времето на Възраждането. Приносът му за революционното движение е безспорен, дори и ако засегнем само формирането на Първата българска легия през 1862 г. Изследванията му в областта на историята и етнологията също са популярни сред научната общност, макар и някои от застъпените там тези да са в противоречие със съвременната наука. На този фон литературните опити на Раковски остават сравнително неизвестни за широката аудитория, която го познава основно в качеството му на публицист в издаваните от него вестници „Дунавски лебед“ (Белград, 1860 – 1861), „Бъдущност“ и „Бранител“ (Букурещ, 1864).

Съби Стойков Попович, както е неговото рождено име, оставя сериозна следа в българската литература. Това отбелязват редица изследователи, сред които акад. Михаил Арнаудов, проф. Кирил Топалов, проф. Николай Аретов, проф. Елена Налбантова, доц. Катя Станева, проф. Боян Вълчев и проф. Паулина Стойчева. Неговите творби се групират в две големи категории – автобиографични и поетични.

Чрез автобиографичните текстове може да бъде проследен житейският път на Георги Раковски, който преминава през различни перипетии. Пример за такова произведение е „Показанията на Георги Македон“. Въпросните показания революционерът дава пред полицията във Влашко през 1842 г. след Втория браилски бунт. Самото прозвище Македон пък е комбинация от първото име на вуйчо му – капитан Георги Мамарчев, и Македонското дружество, като какъвто представител се легитимира самият Раковски. В текста авторът оневинява останалите арестувани и хвърля вината върху себе си, което не го спасява от смъртна присъда, впоследствие смекчена от наличието на гръцки паспорт.

Написаните през 1854 г. в две редакции спомени „Неповинен българин“ акцентират върху периода в родния Котел след завръщането му от Франция. Цялото му семейство бива наклеветено от местни чорбаджии, в резултат на което той и баща му Стойко са изпратени в Цариград, където биват осъдени на 7 години затвор. С подкупи и ходатайства пред великия везир Решид паша присъдата е съкратена на 3 години и половина.

По време на Кримската война (1853 – 1856) Раковски постъпва като преводач в главната квартира на османската армия в Шумен, с цел да снабдява руските войски със стратегическа военна информация, но е разкрит и изпратен в Цариград. По пътя той успява да избяга и организира чета от 12 души, която прехвърля Източна Стара планина, за да се присъедини към руските войски. След тяхното оттегляне тя се разпада, но водения от Раковски дневник, се превръща във важен извор за нейното съществуване. „Писмо до Иван Ст. Иванов“ от 1858 г., „План на житието ми“ и недовършената „Автобиография“ от 1866 г. допълват тази част от творчеството му. Според гл. ас. д-р Десислава Андреева той разкрива различните образи на героя – Културния човек, Затворника, Меланхолика, Вярващия, Жертвения агнец, Авантюриста, Бунтовника съзаклятник и Хайдутина войвода. Всички те, обединени от името Георги Раковски.

Друга основна част от творчеството на революционера са стихотворенията и поемите. Първото му стихотворение „Постъп (марш) български“ е написано в Свищов през 1855 г., точно преди заминаването му за Букурещ и Нови Сад. Установявайки се в Австрийската империя, Раковски се заема с редактирането на вестник „Българска дневница“, от който през 1857 г. излизат 18 броя. Година по-рано той отпечатва първата си поетична творба „Предвестник Горскаго пътника“.

В действителност тя представлява сборник от различни по своя жанр творби – елегии „Отлъчие от България еднаго разпалената родолюбца българина в лето 1853“ и „Спомен месторождения“, една статия върху събитията през време на Кримската война, една сатира върху турската управа и една хумореска – „Просвета в Турско“. Акад. Михаил Арнаудов сравнява двете елгии с емблематични за новогръцката литература произведения на Александрос Ризос Рангавис и Панайотис Суцос, в които се търси упование в миналото в борбата срещу поробителя. Раковски разпространява „Предвестник Горскаго пътника“ дори в Галац, но именно заради тази творба той е принуден от австрийската полиция да напусне страната. Причината – в книгата пише срещу Османската империя, която по това време е съюзник на Хабсбургите.

Без съмнение най-значимото произведение на Георги Раковски е „Горски пътник“. Това е едно от първите произведения в новобългарската литература, в което страданията на българското население под османска власт са описани толкова натуралистично чрез разказа на четниците.

Първоначалният вариант на поемата е написан още през 1854 г., но той така и не вижда бял свят. В него сюжетът се изгражда около разговора на един избягал в усойте момък и едно „вещо пиле“ – кукувица. Младежът разказва за своята нерадостна съдба, довела го дотук – за чорбаджиите изедници и гърците предатели, като в крайна сметка той бива ободрен от кукувицата. Убеден, че „ще изгрее в България свободи светло слънци“, се запътва към скрита пещера. Година по-късно Раковски променя виждането си за творбата по време на престоя си в Букурещ и създава „Неповинное нещастно рачитълство Стоян и Бояни“ (Невинната нещастна любов на Стоян и Бояна), при която хайдутския живот е съчетан с любовна история.

Ходът на военните действия в Кримската война (падането на Севастопол на 27 август 1855 г. и Парижкият мирен договор от 30 март 1856 г.) слага край на надеждите за благоприятен за българите изход на конфликта и се отразява върху новия вариант на произведението. Пълното му наименование е „Горский пътник. Повествователен спев... Списан в лято 1854, печатан же в лято 1857. У Новий Сад 1857“, макар и според изследователите той да е отпечатан година по-късно.

Сюжетът на произведението черпи от биографията на самия Раковски, който проследява пътя на една чета от Цариград до Балкана и разказите на участниците в нея за причините, които са ги довели дотук. Ето как резюмира сюжета акад. Михаил Арнаудов: „Драгой от с. Върбица ни предава насилията на татарските ханове и борбата на хайдушката си дружина; Велко от с. Шипка описва затвора си и хайдутуването си; Момчил от с. Дряново се впуска в исторически спомени за пакостите от Византия и от фенерското духовенство; Младен от с. Елена бичува злоупотребите и предателството на чорбаджиите; Рагой от с. Бела ни запознава със страшните тъмници и грабежи на турците... Оставяйки останалите да изкажат патилата си груг път, войводата взема накрай думата и насърчава юнаците да бъдат безстрашни, притичвайки се в помощ на народа си. Когато потеглят, те попадат в гората на неколцина турци, които са убили едничкото дете на майка и делят плячката си. Кръвното кръщение на дружината е дадено при избиването на извергите. После войводата води разговор с трима старци българи, които му се оплакват от градски първенци, гъръци владика и европейци, дошли в помощ на турците. Той ги утешава със скорошна избава; после, останал сам, се предава на тежки мисли за окаения си народ; а на заранта дружината потегля за Стара планина“.

Замечанията (обяснителните бележки) заемат почти същия обем, колкото и самата поема (126 страници срещу 158 страници). В тях се правят кратки исторически, географски, митологически и филологически справки, като в някои случаи се цитират оригинални текстове на гръцки и френски език. Раковски пише на смесица от църковнославянски и новобългарски, в които има много думи, запазили се в днешния сръбски език (книгата се издава в Нови Сад). По своята структура поемата следва образците на новогръцката поетика, без понякога да се съобразява с особеностите на стиха. Насищането на оригинала с удивителни знаци в средата на изречението подчертава значимите моменти, но няма как да бъде отразено в модерния правопис.

Въпреки някои свои нествършенства, „Горски пътник“ често е приравняван с „История славянобългарска“ по своята значимост за българската литература. Идеите на Раковски намират благодатна почва и година след смъртта му, настъпила на 9 октомври 1867 г., се формира четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, която преминава Дунав. Двамата войводи намират смъртта си, а показателни остават думите на Хаджи Димитър, според когото „след прочитането на „Горски пътник“ ние станяхме политически хайдути“.

За съжаление, Георги Раковски не успява да довърши втората част на произведението. Опит за това е направен на 15 август 1861 г., когато на страниците на „Дунавски лебед“ е публикуван „Отломък от вторая част Горскаго Пътника“. Там се разкрива и името на главния герой – Хубян войвода. Той се среща неочаквано с побратима си Тихол войвода, като по-нататъшния ход на събитията отново описва акад. Михаил Арнаудов. „Оказва се, че „место е тясно, части са тежки“, в Попово село се били събрали четирма кърсердари с 400 арнаути и сеймени, които се канели да обходят на другия ден Бакаджик. Имаш ли момци отбор, за да се хванем в битка с неверниците, та да гостим лакоми врани с поганско месо? – пита Тихол госта си. Но Хубян не чака канене и насърчение, и бързо дава заповеди, за да се подготви утрешното сражение. Но тук се свършват 63-те строфи на отломъка, и нищо после не бива публикувано, за да узнаем края на поемата.“ Изследователите приемат, че макар формално поемата да остава незавършена, заложената авторова концепция е осъществена.

По повод 200-годишнината от рождението на Георги Раковски предлагаме на вашето внимание незавършената му, но значима поема „Горски пътник“. След повече от половин век тя отново е достъпна за

читателите в самостоятелно издание. Запазен е автентичният език на автора, като промените се отнасят единствено до съвременните граматически правила на българския език. По този начин разкриваме многопластовата личност на Раковски пред днешния българин в нейната пълнота – показваща човек, посветил живота си на своя род и неговото развитие и просперитет. Въдъхновение на всички хайдути и революционери, текстът играе важна роля за историята на българската литература и еднозначно показва, че писменото наследство на Раковски заслужава да бъде познано от нашите съвременници.

ас. г-р Теодор Борисов

Предговор българскому народу

Храбре в старост ти народе,
Тежко носиш днѣс иго!
Свобода т' изчезн', отиге,
Турско тя налегна зло!

Царски с' изгуби престоли,
Слава твоя потъмня!
Турчин сѣйност т' уголи,
Небо твое помръчня!

Светло слънце теб е мрак,
В бедности покрит мъгла,
В поле ти извена злак!
Черна гони тя Веда!

Пъклен враг всезлодей,
Горко теб' озлобил,
Грък духовник-чародей
С татол¹ тя напоил!

Сквърни² хулници владици
Книжнина т' изгорили,
Гнусни фенерски³ гръци
В недра ти с' угнездили!

Пият твоя кръв немилно⁴
Усойки змии зли!
Лъжат в бож' имя безстыдно⁵
Турски четници софти⁶

¹ Татол (татул) – отровно растение – бел.рег.

² Мръсни – бел.рег.

³ От цариградската махала Фенер, фанариоти – бел.рег.

⁴ Безмилостно – бел.рег.

⁵ Безсрамно – бел.рег.

⁶ Софти (софи) – ислямски духовници – бел.рег.

Да затрият цял народ
Фенерлий лукави,
Проклет и безчъстен род,
Ищат гръци злобливи!

Чяда в странств' ако сегят
От предателств' иззнана,
Майце венец плетат
От цветя всезелена!

Прийми, любезни роде,
Първий трудец сей,
Знак любовен нека бъде,
Сърдца ревност кто⁷ греи!

За народно общо благо
Много е притърпяло!
Всяко мирско мило, драго
Радостно прижаляло!

На вся моя недостатки
Добросклонен ми бъди!
С речи искренни и милки
Дело мое усъди!

Друга аз не ща награда,
Твоя само успехи!
Вечна моя са наслада
Дни весели и тихи!

Время иди, время бежи,
Векове са крилати!
Полза има, кой можеш
С разум да ся захвати.

С чистая любов народна,
С постоянство, с решенье

⁷Който – бел.рег.

Мъжка душа благородна
Всяко махв' угнетење!

Мъдрост с храброст задружно –
Два качества велика –
Всяко дело мъчно, важно
Лесно вършат от века.

Человеци кто с' успели
С вежество⁸ и юнаштво
Депа да са управляли,
Слава имат в потомство.

Мъдрице⁹ са храма дигли
С чест божественна стари.
Торка¹⁰ бога са славили
Вси народи ратару¹¹.

Вечно са непобедена
Мъдрост с храброст в едино
Дружество съединена!
Слави ся то предивно!

Благое не губи время,
Правда твоя си ищи¹²!
Друго да не доди время
И надежг' усуети!

В Новий Саг, 30 мая 1857
Съчинител

⁸ Знание – бел.ред.

⁹ Алегория за богиня на мъдростта – бел.ред.

¹⁰ Вероятно идва от Тор – алегория за бог на войната – бел.ред.

¹¹ Ратар (от нем. ратер) – воин – бел.ред.

¹² Искай, търси – бел.ред.

Чяст първа

Весела красна пролет беше,
С цветя благоуханна, всешарна¹³
Лепо¹⁴ земя ся вся зеленеше,
Милко наслаждаше вся животна.

Сластно¹⁵ развити явори бяха,
Разни же сладкогласния птички
В листове кичасти си гнездяха,
В тънки, високи, гладки тополки.

Вести предраги на веселие
С гласове сладки, лобни, чаробни
С пеянье даваха в поднебие.
Пролет е! Радуйте ся, смъртни!

Слънце претопли зари си пръска,
Бледи' естество то удушевлява,
Светло към въздух зрачни ги ласка.
Скоро си землеродн' уживлява!

Доло земя ся дивно разпуща
С сяйна подобна ней гордост,
Ведро си небо радостно гледа,
Светла ублача ся в подобност,

Блъстен водопаг светло с' излива
В каменни предълбоки провали¹⁶,
Бисерни струи бързо пролива,
С сладко шуштенье душа движи.

¹³ Всецветна, с всички багри – бел.рег.

¹⁴ Хубаво – бел.рег.

¹⁵ Сладко – бел.рег.

¹⁶ Пропасти – бел.рег.

Кристаловидни горски потоци
В цветни, зелени росни ливади
Течение лъкатушно г' относи,
С зраци¹⁷ приятни светят им води.

В цветопокрити равни поленки
С скачанье езера съставят.
Плодове разни носящи сладки
Ветви зелени хладно росат.

Весело либаво позорище¹⁸
Природа гивна живо представя,
В път, в прешествие¹⁹, в друго пъприще!
Смъртним веществено та наставя.

В хълми, ратища²⁰, в планини хладни
Гръмни, приятни гласов' ехтат.
В цветни долини и красновидни
Момци, девиици цвети берат.

С нежна, естествена невинност
По меки, цветни, равни поленки
Млади ликуват с приятност,
С весели селски сладки припевки.

В пролетни цвети, в румена ружа
Златния пипируди всешарни
Летят с припирка с охотна грижа
Всяка любезно с цвят да с' изпълни.

А сладкогласни слабий мили
Шипца разцветие²¹ в зора чека
Весел' умилно рано си пей,
Бодро зелена му гледа пъпка.

¹⁷ Лъчи – бел.рег.

¹⁸ На срб. „театър“, в случая „зрелище“ – бел.рег.

¹⁹ Преминаване, движение – бел.рег.

²⁰ Полета – бел.рег.

²¹ Разцъфтяване на шипката – бел.рег.

Но воля губи от сна²² приварен!
Како цвети! Не види ся шици!
Сладко тогдa пее ужален
В птици изреднейший певц.

Край море стой разпаден,
Взорно недвижим север си гледа.
В мисли високи же принесен,
Българин един млад войвода.

Излегка он си приговаряше
Старо преславное прошествие²³;
Весело, с драгост нареждаше
Българско горско воювание:

„Хой обичам в гора да ходя
С вярна, сговорна, мила сгружина;
Млади юнаци славно да водя
Българи храбри, наша родина!

С старо народно облекло лично,
Блъстно²⁴ уръжъе да им ся свети,
Слънце пресветло как сия' ясно,
Момци да бъдат тий напети!

С пушки на рамо дале²⁵ биящи,
С двойка гърмовни скъпи пишове,
С златни полазки светло светящи,
С остри на пояс дълги ножове!

Войвода аз напред да вървя,
Храбри след мене хоръгвоносец²⁶,

²² Сън – бел.ред.

²³ Минало – бел.ред.

²⁴ Бляскаво – бел.ред.

²⁵ Далеч – бел.ред.

²⁶ Знаменосец – бел.ред.

В Стара планина да ги заведе
С свилян, зелен, злат пряпорец!

Горский где юнак си воюва
В хладни, широки, шумни предели,
Свободна си хоръгва²⁷ развява,
Кто всяком' очи не са видели.

Сиви сокол, юнашка птичица,
В неборими каменни стени
Гордо живеј с своя породица²⁸,
С орли живъщи в снежни висини.

Облаци горски върхи криват
В снегопокрита покрита стръвна ратища,
Силни порой ся зачеват,
В цветна ся те проливат равнища.

Тънки где яворови младочки,
Красни зелени кърдреви липи
С крехки и цветни вейки високи
Любно са сплели с хубави елхи.

С благоухание свое цвети
Там усладили са преблаженно
Ясний въздух светли, пречисти.
Място прекренко, юнаком сгодно!

Ах, Боже силни, ти помогни ми!
Тамо с юнаци моя да уда!
В тия години непоносими
Българи братя мили да видя!

Що седят тако морно заспали!
Що чекат бедн' и ся прозяват!

²⁷ Хоръгва (хоругва) – църковно знаме – бел.рег.

²⁸ Семейство – бел.рег.

Кой ще други да ги пожали,
Ако не сами те ся мръднат!

Там! Там скоро трябва да ца!
Съдба отъчества мене зове,
Лесица²⁹, планини ща г' обика,
Наша свобода там ще с' основе!

Храбро потомство ще ся въздвиже!
Много ще ся юнаци явят!
Слава прагедна ще ся покаже!
С светла победа ще с' увенчат!

Любя да ставам рано у ютро,
У първозрачна пролетна зора!
Буйни да гледам планини взорно,
Се листокитна зелена гора!

Как лучезарно слънце изтича,
Нощни тъмнини светлост как гони,
Земля ся огнезрачно облача,
С зари пресветли буди животни.

Дребни росици как ся блещат
В равни и цветокитни поленки,
Светли зарици ситни лъцат,
С влага прохладна живеят билки.

Тънки прохладни вятър там вей.
Смин, тамянуга въздух' услажда.
Здравец зелен в камен зеленей.
Росин, гороб³⁰ цвят, тамо ся ражда.

²⁹ Гори – бел.рег.

³⁰ Горски – бел.рег.

Багрена лияка благъханна
Между гори разпъстрила краски,
Язлика с пироника червена
С цвети покриле красни поленки,

Кладенци бляскат под всяко грево,
Бистри студени води изливат,
С цвети накитни редом укръжно³¹
Животоносни ги проливат.

В всяка голина извори бистри
Светло извират и нейзчърпно,
В гъсти хълмовни гори прохладни
Стичат потоци те непрестанно.

С сладки на сън мамящи шумове
Кротко клокочат в бели каменье.
Сластно разносят тихи екове,
Живо наслаждат слух чювствени!

Птички же разногласни пеят
В цветна и гъстолистна гревеса.
Милко любовни своя викат,
Гласов' им ся разносят в небеса.

Съединяват ся неповинно
С весело и чаречно пение;
Творца си славят непрестанно
С ношно убаятелно бденеие.

А ранопойка птичка любица³²
В първа си пролет пее умилно.
Стара юнаком мила сестрица!
Род свой та зове велегласно³³.

³¹ Наоколо – бел.рег.

³² Кукувица – бел.рег.

³³ На висок глас – бел.рег.

Пиле юнаком то бе любливо,
Аки³⁴ же трѣба тям войнишка
Крѣв им разпалеше горделиво,
В глас ѝ хорѣва дзигаха горска.³⁵

Млади, се отбор блѣгар' юнаци
Песни ѝ пяха с гласов' ясни,
Бързи, отлични хорѣзвонохци,
Храбри войводи великоленни!

Наг сминоцветни горски поленки
Хойса³⁶ с прѣпорци си играха,
В хладни и листокитни дѣбрави
Турков дѣржаве ся рѣгаяха.³⁷

С потири³⁸ тяжки тях се гоняха
Турци мѣчители, зли крѣвници,
Но стар' юнаци храбро г' юряха³⁹
Блѣгари славни победонохци!

Тий са, ах, били славн' юнаци,
Искренна староблѣгарска чяда,
Старим же достоленни потомци,
Всеки гонил поганци хиляда.

В места лесовна свобод' искали,
Турско губителско насилие
Мѣжески в гори са отласкали,
Живяли са живот с веселие.

Чиста ги блѣгарка породила,
С девическо несквѣрнено млеко

³⁴ Като – бел.рег.

³⁵ Вж. замечание 1.

³⁶ Тани – бел.рег.

³⁷ Вж. замечание 2.

³⁸ Потери – бел.рег.

³⁹ Нападаха, гонеха – бел.рег.

Храбро от младости подойла,
Мъчителство гонили далеко.

Крѣв свободна, мъжеска, жарка
В жили им с' е крѣгоубращала,
В славни успехи в пѣприщ' юнашка
Тях племенито⁴⁰ е побуждала.

Турско губителство са казнили⁴¹
С хитрост юнашка, с ревност народна
Славни витязи⁴² са показвали,
Страст е владяла в тях благородна.

Стидно⁴³ безчѣстие не търпели.
С крепки и отмъстителен меч
Плем' агарянско те са требили,
Свобод' им била най-сладка реч!

Сродническа крѣв неповинна⁴⁴
Скъпо са им поганци плащали,
С пагуба люта, горка, стократна,
Тако са стари тям отвърщали!

Всегда гори, планини са били
Спасно⁴⁵ прибежищ' от мъчителство!
Стари юнаци тамо живели,
Турско мръзили са губителство!

Ах, нели е майка родила
Стари витязи такиви момци?
В студн' извори г' е в нежност кѣпала,
Мило ги е люляла на ръци.

⁴⁰ Великодушно, благородно – бел.ред.

⁴¹ Наказвали – бел.ред.

⁴² Герои – бел.ред.

⁴³ Срамно – бел.ред.

⁴⁴ Невинна – бел.ред.

⁴⁵ Спасително – бел.ред.

В росна да е трева приспавала
Пог ведро небе без покривка.
Песни юнашки българск' им пяла
С сладка и неповинна цалувка.

Ясни звезди и сяйни месец
Нощна светила да им са били.
Тънки да е креплял тях ветрици,
Птички да са е' от сна събуждали!

Природа свобод' им внушавала,
В саяна, славна, светла бъдност
Тях е от младости накланяла,
Миру е' е даровала с храброст.

Песни преславн' им люди пеят,
Чюдно юнашство, тяхно мъжество
Стари за спомян нами сказват.
То н' е погубило мъчителство!

Где са такива сега юнаци?
Да ся съединими сговорно.
Свободни да повдигним пряпорци,
Время е дошло сега подобно⁴⁶!

Стара планина да освойми!
Наши мъчителци, зли кръвници,
Храборно и ми да победими
Мръсници, неверници, диви поганци!

Тяжко губителство да изчезни!
Сводни⁴⁷ и ми да ся появими!
Злоба да махними на неверници,
Правдогояние⁴⁸ г' отвърдими!

⁴⁶ Удобно – бел.рег.

⁴⁷ Свободни – бел.рег.

⁴⁸ Справедливост, проработване – бел.рег.

От наши българския предели
Зверская тяхна власт да с' изрини!
Доста сми бедни в горест живели!
Тяхно бесовск' имя да погини!

Гъсти гори да бъдат нам
Силно, необоримо жилище!
Турски глави да падат там,
Сквърни им трупове игралище!

Крѳв ми г' отмъстими неповинна
Праотцем нашим достоподобно⁴⁹
Турци коя от злоба безсловна
Зверски пролели немилостивно

Святини наши г' освободими,
Великолепни светли храмове
От ново да си ги освятими,
Викат от гроби наши гедове!

По-добро время не можи бити⁵⁰:
Мир вес е в общо колибание.
Тряба и нами в пѳприще внити⁵¹
Мъжески, с жарко устрабление⁵²!

Правда народна наша ищими!
Кой може да ся нам съпротиви?
Ако юнашки ся въздържиме,
Запаг нам ще ся умилостиви!

Север же помощ ще нами даде!
Братска любов ще нами покажи!
Дѳлг священни го на то зове,
Никак от нас не ще ся откажи!

⁴⁹ Достойни – бел.рег.

⁵⁰ Да бъде – бел.рег.

⁵¹ Да влезем – бел.рег.

⁵² Устремление – бел.рег.

Народ, кой своя правда желае,
Мила свобода и прелюбезна,
Тряба с' оръже да я добие,
С жертва голяма и скъпоценна!“

Слънце си бе зашло светозарно,
Дневна вечерю власт си придане;
Спустило светлост у море бездно⁵³,
Тъмни го мрак веки наследи.

С разширна крила ноц мраконосна
Земно пол-кръжие⁵⁴ покриваше.
Мъртва тишина беше досадна,
Мълч чернозълчна все владеяше!

Само прохладни тънки вятар
Чисто въздух си ублажаваше;
Морски талас же кротки, бистар
Тихо крайморие си бияше.

В доми ж' одавно век' упустели
В Въспорски⁵⁵ висини тракийски,
Князи где горди гръци живели,
Нощний вран, друг самодивишки⁵⁶,

Тъжни заглъхнът глас он издава.
В нирища⁵⁷ с', уви, те притворили!
Нощна ги сова сам' убитава,
Стара си саяност загубили.

Млади хоругвоносец достигна,
Весело войвода поздравя,

⁵³ Бездънно – бел.ред.

⁵⁴ Полукълбо – бел.ред.

⁵⁵ Босфорски – бел.ред.

⁵⁶ Нощния гарван, приятел самодивски. (Вж. замечание 3.) – бел.ред.

⁵⁷ Развалини – бел.ред.

Вест добра и радостотворна
С слово възторжено⁵⁸ он му прибави:

„Добра ти стига наш войвода!
Се добре с божа помощ с' изправи!
Чека гружина наша на бърго,
Кажди⁵⁹ уръжен⁶⁰ тамо с' управи⁶¹.

В Бялградска кто гора с' извишава,
Близо при черноморский вход,
Въспор кое грък назовава;
Място приятно за наш изход.

Кто днешни гърци певци пеят
С глупо смешливо въображение,
Гордо привзетие сънуват,
Разходки с злагобуздани конъе!

Българско те до Дунав себат⁶²
Стар Констандинов престол преславни
Гърци лезк' умни си блънуват!
Дали не ще им то поприседни?⁶³

Трезвенно войвода прав стана,
Хоръгвонохца с радост си прие,
От сърца му любовно отвърна:
„Сряща добра да тебе Бог даде!“

В вървище⁶⁴ си постъпно внидоха⁶⁵,
В реченое кто Бърг' отвождаше,

⁵⁸ Възторжено – бел.рег.

⁵⁹ Всеки – бел.рег.

⁶⁰ Въръжен – бел.рег.

⁶¹ Отправи – бел.рег.

⁶² Обсебват – бел.рег.

⁶³ Вж. замечание 4

⁶⁴ Пътека – бел.рег.

⁶⁵ Влязоха – бел.рег.

Назорки⁶⁶ в посоки те вървяха;
Мрачна бо тъмнина владееше.

Синьо ся небо скоро разясни,
Светли небройни звезди с' явиха,
Нощна ся тъмнина поразведри,
Местоположенъе храбри познаха.

Нощно светило луна изтече
На звездокитно ясное небо.
Гора им листокитна посоче,
Очима бе позорие⁶⁷ любно!

Сред гора бе високоє бърго,
Разтворена на върха поленка.
Бранище сходно юнаком твърго
С гъста укръжено бе дъбравка.

Войвода си лузинка⁶⁸ издаде
Да ся дружина съединят.
Бодра ся стража бързо убаде.
Готови вся да ся поклонят.

Знатна, зелена, светла хоръгва
С една страна „Свобод' или смърт!!!“
Страшни вид лъвов изобразява,
С друга страна „Бог с нами напред!!!“

Над остър я мъждрак⁶⁹ извишиха
В росна, зелена, красна моравка.
С пушки възтъргно я поздравиха,
Начяло на свобода пресладка!

^{66.} Дебнешком – бел.рег.

^{67.} Изглед – бел.рег.

^{68.} Лузинка (лозинка) – парола – бел.рег.

^{69.} Копие – бел.рег.

Кръгло юнаци вси наредени
Голи ножове в ръце държаха.
От любов свободна разарени,
Клетва безсмъртна ся заклеха.

„Тако ми светло сие⁷⁰ уръжъе!
Тако ми майчино сладко мляко!
Тако ми святое имя божъе!
За вяра в поле г' умрем' юнашко!!!“

Ръка войводи вси цалуват.
С радост и вяра твърда, юнашка
Вечна му вярност обещават,
Искренност всесърдечна, премилка.

Вяра подобна с клетва отгаде
От своя же страна войвода.
С братска притом любов им убаде
Нужна последна мъдра беседа:

„Ой, дружино вярна, сговорна!
Знайте ли какви звери са турци?
Вяра поганска люта, враждебна,
Како та казни горски ускоци⁷¹“

С мъки нечютни, безчеловечни
Смърт им налага люто, немилно!
Тяжко му, кой в ръце им впадни!
Чека го кука, кол и бесило!

В пъприще наше нуждн' е бодрост,
Хитри постъпки с дебня разумно,
Мъжество, дързост, силна храброст,
Смърт да умрем' юначески, славно!

⁷⁰ Това – бел.рег.

⁷¹ Хаїгути – бел.рег.

Всяки желая вярно да скажи
Кая неволя г' е наклонила
В пъприще наше да ся покажи,
Съдба коя г' е черна гонила?

Всеки страданье да си поведи⁷²
Свободно, с братско уверение,
Месторожденье да си извести,
Свое сърдечно намерение.

Нужда е да ся разпознайми,
Дали сме вси равно наклонени.
В пъприще преди трудно внидими⁷³,
Дали сме вси навярно решеки?"

Млади Драгой първи беседи:
„Храбрий! Воля твоя да бъди!
Село Върбица м' е отъчество
Стара Гериловская област⁷⁴;
Весело място за орачество,
Била е там българска крепост!⁷⁵

С лесове плодни с бранищ' укръжно,
С цветни веселовидни долини,
С хълмове наслонни груголюбно
Виждат ся ливади красновидни.

Но люта наша съдбина черна
В ръка губителска ни хвърлила!
Мъчи ни отодавно немилна,
Горко живот е наш озлобילה.

⁷² Разкаже – бел.рег.

⁷³ Да влезем – бел.рег.

⁷⁴ Герловская област – Герлово, между Преслав и Котел – бел.рег.

⁷⁵ Вж. замечание 5.